

first of all it concerns the face of the Parliament, its active cooperation with the civil society structures.

It is necessary to recognize the fair point of view, according to which exactly in the interaction of the state and the society the phenomenon of synergy can be manifested in the brightest way. Taking into account the specific place of the Parliament in the system of democratic state power, we must consider the importance to improve its activities, including through the development of the culture of parliamentarism as a new political culture of the era of non-violence, provided we approach the non-violence as a phenomenon bearing the germs of a new history.

Keywords: democracy, culture of parliamentarism, effective policy.

УДК 321.001

М. Г. КАРАЩУК

ПОЛІТИКА ЯК ПРОСТІР ПУБЛІЧНОГО ЗМАГАННЯ ЗА ВЛАДУ

Розглядається проблема співвідношення влади і політики в контексті демократичного процесу сучасності. Обґрунтовується, що не все, що відбувається навколо влади конституює простір політики. Політика можлива як публічне та легальне змагання вільних громадян за владу. Поза подібним відкритим змагальним процесом ми маємо справу з поліцією як режимом управління суспільством.

Ключові слова: політична влада, політика, демократія, право, громадяни.

Каращук Н.Г. Политика как пространство публичной борьбы за власть

Рассматривается проблема соотношения власти и политики в контексте демократического процесса современности. Обосновывается, что не

© *КАРАЩУК Микола Григорович* – кандидат політичних наук, доцент кафедри політології філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

все, что происходит вокруг власти, конституирует пространство политики. Политика возможна как публичное и легальное соревнование свободных граждан за власть. Вне подобного открытого соревновательного процесса мы имеем дело с полицией как режимом управления обществом.

Ключевые слова: *политическая власть, политика, демократия, право, граждане.*

Karaschuk Mykola. Politics as a space of public struggle for power

The article deals with the problem of the correlation of power and politics in the context of the democratic process of our time. It is justified that not everything that happens around the power constitutes the space of politics. Politics is feasible as a public and legitimate competition of free citizens for power. Beyond such an open competitive process, we deal with the police as a mode of management of society.

Keywords: *political power, politics, democracy, law, citizens.*

Широко розповсюдженим стало визначення нашого часу як невизначеного. В цих умовах відбувається девальвація сталих обрисів соціального, економічного та політичного життя. Виходячи з того, що сучасність характеризується самочинним покладанням основ перелічених сфер суспільного буття, стає очевидним, що невизначеність виступає її атрибутивною характеристикою. В межах теми нашого дослідження це означає, що основа політики та влади постають дійсно сутнісно не визначеними. Втім, невизначеність тут не означає неможливість здійснення теоретичного аналізу цих феноменів, а постійну їх відкритість для публічного обговорення. Іншими словами, влада і політика для сучасності виступають не апріорними сутностями, а тим, що потребує свого обґрунтування. Відповідно, актуалізується запит на переосмислення класичних визначень основних сфер політичного буття. В даній статті ми розглянемо трансформації розуміння політики у її взаємозв'язку з феноменом влади в науковому дискурсі.

Як зазначають дослідники, сучасний суспільний розвиток вимагає розробки нових підходів до розуміння і усвідомлення сутності і змісту такої складної категорії як політика¹. Це пов'язано з тим,

що в наш час значно проблематизується розуміння демократії як форми управління та регулювання спільної життєдіяльності людей. На нашу думку, в цих умовах адекватне розуміння політики і влади можна здійснювати тільки в контексті демократії, адже як писав К. Лефор: «З політичної точки зору процес сучасності – це процес демократії»².

Ситуація фундаментальної невизначеності підвалин політики провокує загострення суперечності між всезагальним, суспільним інтересом та індивідуальними, приватними інтересами. Подібна обставина ускладнюється зростаючими можливостями ідеологічної маніпуляції свідомістю населення за допомогою засобів масової інформації. В цьому ракурсі політику, на думку професора О.В. Бабкіної, потрібно розуміти як інструмент гуманізації суспільства, забезпечення його стабільності, громадянського миру, демократизації держави та верховенства права. З огляду на це, політика постає такою сферою суспільного буття, в якій проявляються відмінності інтересів соціальних груп, класів, націй тощо, де ці інтереси не лише протиставляються один одному, але й координуються. «Політика як сфера суспільної діяльності формується саме внаслідок необхідності узгоджувати, підпорядковувати приватні, групові інтереси більш загальному інтересу – спільному – зокрема збереженню єдності і спільності розшарованому суспільству. Попри все розмаїття індивідуальних і групових інтересів, у суспільстві завжди існують чесноти, в яких зацікавлені всі – дотримання певного порядку і безпеки, виконання встановлених правил взаємодії і життя, прийнятне і можливе за даних умов розв'язання соціальних суперечностей»³, – зазначає О.В. Бабкіна.

Отже, попри визнання сучасного світу як множинного, тобто такого, в якому розгортається конфлікт різних приватних інтересів, вбачається за можливе підпорядкування зазначеної множинності єдиному началу, під яким розуміється духовність. Саме на духовність покладається завдання збереження цілісності суспільства. Звідси цілком логічно випливає твердження про потребу у духовному вимірі політичної та державної діяльності. На противагу корисливій боротьбі за владу висувається політична духовність як

засіб забезпечення єднання суспільства. Втім, бажання встановити єдине начало, на основі якого буде розгортатись політичне життя суспільства, може накладати обмеження на відкрите, публічне змагання за владу, котре є необхідною умовою демократії.

Незважаючи на спроби запровадити примат духовності або моралі у політичному житті, розуміння політики як сфери боротьби за владу залишається актуальним. При перегляді навчальних посібників з політології можна побачити, що більшість з них зорієнтовані на розуміння політики як саме сфери боротьби за владу. Зрозуміло, що подібне тлумачення політики визначає розуміння політології як науки та її предмет. Саме політична влада виступає тим предметом, що відрізняє політологію від інших дисциплін, котрі досліджують політику. Так, наприклад, в одному з підручників читаємо: «предметом політології є феномен політичної влади, закономірності її функціонування та розвитку, її використання у суспільстві». Специфіка політології, на думку авторів, полягає у тому, що всі соціальні явища та процеси вона розглядає відносно політичної влади. Навіть більше, без влади, вважають вони, немає політики: «Влада є засобом її реалізації»⁴. Отже, виходячи з зазначеного, політика визначається як система «відносин між людьми, що виникають з приводу організації та використання державної влади у суспільстві»⁵. Сфера політики конституюється навколо здійснення влади у суспільстві.

В підручнику «Політологія: історія та теорія» під авторством П.П. Шляхтуна зазначається, що політику доцільно визначати через керівництво та управління суспільством (як родові щодо неї поняття) та владу, що є її видовою ознакою. Таким чином, політика – це владне управління та керівництво суспільством. Тут ми знову можемо стикаємось із наголошенням на спорідненості понять «політика» та «політична влада» як базисних категорій політології. «Політика і влада, – зазначає П.П. Шляхтун, – органічно взаємозв'язані, вони не тільки нероздільні, а й взаємозумовлюють одна одну. Цей зв'язок настільки органічний, що в політології і філософії нерідко виникають дискусії щодо первинності однієї з них»⁶. Саме на основі поняття «влада» вбачається можливість зрозуміти сутність політики та виокремити специфіку політичних відносини поміж

інших. Політична влада характеризується наступними особливостями: верховенство, публічність, моноцентричність, легальність, різноманіття ресурсів. Не дивлячись на те, що влада розгортається на основі вольових відношень між людьми, вона не тотожна сваволі. Політична влада – «це реальна здатність одних людей проводити свою волю стосовно інших за допомогою правових і політичних норм»⁷.

Засобами здійснення політичної влади виступають не тільки правові, а й політичні норми як такі, що діють всередині недержавних політичних організацій та у відносинах між ними. Втім, як стверджує П.П. Шляхтун, саме у нормах права відбувається репрезентація здатності політичної влади регулювати суспільні відносини. З огляду на це стає зрозумілим взаємозв'язок між нормами права, державою та політичною владою. Адже норми права визначаються тут як «встановлені або санкціоновані державою з метою регулювання суспільних відносин загальнообов'язкові правила поведінки»⁸. Норми права передбачають можливість застосування примусу задля їх дотримання, і якщо монопольним носієм такого примусу виступає держава, тоді зрозуміло, чому державна влада постає однією з найважливіших форм політичної влади. Сутність державної влади, наголошує П.П. Шляхтун, характеризує передусім її здатність домагатися здійснення тих чи інших цілей за допомогою примусу.

Схильність до наближення політичної влади до державної спостерігається у багатьох випадках політологічного дискурсу. Ядром політичної влади постає «влада державна, певним чином організована і закріплена в правових і соціальних нормах»⁹. Характеристика державної влади як найвищого прояву феномену політичної влади взагалі притаманна не тільки представникам політології, а й філософії. У статті «Розуміння категорії влади в класичній філософії» Н.Б. Капустіна вказує, що термін «влада» широко використовується як у науковому дискурсі, так і на рівні повсякденної свідомості. Здійснюючи структурування влади, дослідниця виділяє владу батьків над дітьми, владу грошового мішка над людьми, окрім цього можна виділити владу більш вищого порядку – на юридичну, економічну, духовну тощо. «Однак, – зазначає Н.Б. Капустіна, – під владою насамперед розуміють вищу державну владу»¹⁰. На цій

підставі здійснюється зв'язок влади і політики, оскільки остання в соціальному відношенні є найважливішою сферою буття влади. Отже, як бачимо, проблема державної влади знову виявляється домінуючою для розуміння політики, права та політичної влади.

Визнання феномену влади основою політичної сфери вимагає більш уважного дослідження сутності саме політичної влади, оскільки спосіб її реалізації має визначальне значення для всієї політичної системи. В результаті здійснення некритичного наближення понять «політика» і «влада» отримуємо висновки, відповідно до яких наука про політику (політологія) не просто не може замінити «науку про владу», а є залежною від неї. Адже, на думку деяких дослідників, політика є похідною від влади, вона є її функцією. Таким чином, на думку авторів, наука про політику не повинна підміняти науку про владу. Навіть більше, вони вважають, що політологію необхідно розглядати як складову частину кратології.¹¹

Подібне розуміння сутності політики та її взаємозв'язку з владою спирається на класичне визначення політики, дане ще М. Вебером. У праці «Політика як покликання та професія» М. Вебер ставить питання про сутність політики. «Що ми розуміємо під політикою?» – запитує він, – «це поняття має надзвичайно широкий зміст та охоплює всі види діяльності щодо самостійного керування. ... Ми маємо намір в даному випадку говорити тільки про керівництво або здійснення впливу на керівництво політичним союзом, тобто в наш час – державою»¹². Звідси витікає зв'язок політики та держави. Далі, виходячи з визнання тези «будь-яка держава заснована на насиллі», визначається специфіка поняття «держава», як і будь-якого «політичного союзу»: держава є тією людською спільнотою, котра всередині певної сфери... претендує (з успіхом) на монополію легітимного фізичного насилля». В такому випадку єдиним джерелом «права» на фізичне насилля в суспільстві постає держава. Варто зазначити, що на думку М. Вебера, насилля є засобом політичної боротьби, метою якої є «участь у владі». В такому контексті займатися політикою та прагнути влади означає одне і теж саме. Виходячи з наведених міркувань, отримуємо визначення держави як відношення панування людей над іншими людьми, «що спира-

ється на легітимне (тобто таке, що вважається легітимним) насилля як засіб¹³. Отже, у своїх працях М. Вебер тлумачить політику як прагнення до участі у владі або до здійснення впливу на розподіл влади. Хто займається політикою, той прагне до влади і передусім, до державної влади.

В такому випадку необхідно констатувати, що політка існує всюди, де ми стикаємось з наявністю держави. Втім, в межах політичної філософії існують погляди, згідно з якими поняття «політика» є значно ширшим за поняття «держава», і навіть поняття «влада». «Політика не є здійсненням влади»¹⁴. Будь-яка держава прагне редукувати політику до чітко визначених способів управління суспільством, на основі яких буде відтворюватись встановлений порядок панування. Окрім цього держава, з метою утвердження власного існування, ототожнює себе та суспільство. Держава прагне репрезентувати себе як всезагального представника суспільства, а існуючий політичний устрій як універсальний. Проте, як показує історія ХХ століття, подібна практика призводить до того, що посилення держави може призводити до втрати політичного, тобто до деполітизації. Для існування політики необхідне чітке розведення держави і суспільства.

Дане положення є особливо важливим для існування демократії. З точки зору буденної свідомості демократія є одним з можливих режимів існування політики, але насправді демократія гранично проблематизує політику та закладає передумови її існування. В цьому контексті корисно звернутися до поглядів К. Лефора, згідно з якими демократія передбачає відкритість питання про підвалини існування та напрямки розвитку суспільства. «Істотним, з моєї точки зору, є те, що демократія виникає та існує в умовах розпаду орієнтирів певності. Вона заснувала початок історії, в якій люди відчувають не детермінованість щодо того, що стосується основ Влади, Закону і Знання, а також основ відносин одного з іншим на всіх рівнях суспільного життя (всюди, де розподіл, особливо розподіл між тими, хто має владу, і тими, хто їм підкоряється, раніше визначався в залежності від віри у природу речей або в якийсь надприродний принцип). Саме це спонукає мене вважати,

що в соціальній практиці, без відома людей, формується питання, на яке ніхто не знає відповіді і якому навіть робота ідеології, чие призначення полягає в тому, щоб скрізь відновлювати певність, нездатна покласти край»¹⁵. Як бачимо, проблематизація політики є необхідною умовою демократії, котра постає простором постійного конституювання публічного простору політики. В межах демократії влада, держава і закон постають предметом неперервного обговорення і ніщо та ніхто не може покласти йому край без загрози переходу від демократії до тоталітаризму. Демократія постає одночасно і умовою існування політики, і її проблематизації, завдяки якій відбувається розчинення сталих, нібито від природи даних параметрів політичної влади.

Нагадаємо, що вперше проблема політики стає предметом теоретичного аналізу в межах полісу Стародавньої Греції. На думку вітчизняного філософа С. Пролеєва, це не випадково, адже саме тут політика вперше конститується як спосіб людського співіснування. На думку дослідника, політика і політична система життя складає феномен, котрий у своєму витоку має чітку культурно-історичну локалізацію. «Відкриттям» політики ми зобов'язані саме стародавнім грекам. Політика не лише формально, але й змістовно походить від полісу – тобто античного громадянського суспільства. «Не все, що відбувається з приводу влади, може бути названо політикою. Вона існує там і тоді, де і коли існування влади переводиться в режим відкритого легального змагання, підпорядкованого власне суспільним інтересам. Її основою служить громадянське суспільство, а учасниками – люди у громадянському стані (тобто автономні, свободні індивіди)»¹⁶. Там, де політика втрачає свій агональний характер, вона перестає відповідати власній сутності, а влада, хоча і зберігає своє формальне значення, однак перестає бути саме політичною владою.

Для розуміння зазначеного переходу політики в інший (неполітичний) режим існування необхідно звернутися до праць сучасного політичного філософа Ж. Ранс'єра. З його точки зору, необхідно відійти від буденного розуміння політики як сукупності процесів, за допомогою яких відбувається встановлення консенсусу між гру-

пами, організація повноважень, розподіл та легітимізація цього розподілу місць та функцій. Він пропонує визначити цю процедуру розподілу терміном «поліція». Спираючись на дослідження М. Фуко¹⁷, поліція тлумачиться як техніка управління, що розповсюджується на все, що стосується «людини» та її «щастя». «Поліція» – це закон, що «визначає долю або відсутність долі участі для кожної частини»¹⁸. Доля участі кожного в суперечці про суспільне благо визначається на основі «конфігурації чуттєвого», в яку вони вписані. Таким чином, поліція це «в першу чергу порядок тіл, котрий визначає розподіл між способами бути, діяти та розмовляти, відповідно до якого певні тіла приписуються своїми іменами до певного місця і до певного завдання; це порядок видимого та явного, відповідно до якого одна діяльність виступає явленою, а інша ні, одні слова сприймаються як мова, а інші як шум. ...Поліція – не стільки «дисциплінування» тіл, скільки правило їх демонстрації, конфігурація їх занять і властивостей простору, де ці заняття розподілені»¹⁹.

На противагу зазначеному, ім'я політики належить діяльності, котра розриває чуттєву конфігурацію, що визначала частини і долі участі або їх відсутність. Політична діяльність здійснює переміщення певного тіла з того місця, котре було йому визначено, або міняє призначення певного місця. Вона змушує побачити те, що раніше не підлягало виявленню, змушує почути мову там, де раніше був тільки невиразний шум. Політична діяльність виявляється способом маніфестації, котрий руйнує чуттєвий розподіл поліцейського порядку, пропонуючи натомість припущення про причетність неспівпричетних. Існування політики, на думку Ж. Рансьєра, передбачає наявність двох процесів. Перший – це існування «поліції», другий – це процес рівності, під яким вчений розуміє «відкрити сукупність практик, що керуються припущенням про рівність будь-якої особи, яка промовляє будь-якій іншій особі»²⁰. Таким чином, політика – це такий режим співіснування людей, що передбачає можливість кожного набути голос для того, щоб представляти всезагальне. Саме тому політика не тотожна структурованому порядку, вона руйнує його для того, щоб людина (частина) вийшла за межі

наперед визначеного для неї місця і змогла стати рівною уособленому в соціумі цілому.

Звідси витікає твердження про те, що політика, на відміну від поліції, не співпричетна владі. На цій підставі Ж. Рансьєр інколи характеризується як анархіст. Втім, потрібно уважно прислухатись до його слів, коли він говорить, що політика не є здійсненням влади, а виступає способом виділення певної спільноти. Управління, політична влада або ієрархія не повинні бути наперед визначеними для того, щоб можна було вести мову про політичну владу. «Анархізм» постає тут формою протиставлення визначеному правлячому началу, «архе». Політична влада конститується як відкрите змагання всіх громадян. Поза публічним простором легального змагання політична влада поглинається державною владою. Утворюється ситуація, в якій людині залишається тільки вписатися до наперед визначеного потестарного порядку, легальність якого встановлюється державою. Натомість, як відомо, коли джерелом права або влади постає виключно держава, тоді немає можливості виділити неправові і неполітичні дії держави від правових і політичних. Прикладом цього постає тоталітарна держава, котра може санкціонувати будь-які норми, що є далекими від духу права. Так само і політична влада в тоталітарній державі втрачає свій агональний характер та перетворюється на потестарну систему держави. В дійсності джерелом політичної влади постає не держава, а воля громадян, в іншому випадку ми маємо справу з процесом деполітизації влади.

1. *Бабкіна О. В.* Нова філософія політики в множинності сучасного світу // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2011. Вип. 6. С. 5-11. 2. *Лефор К.* Политические очерки (XIX-XX века); пер. с фр. Е.А. Самарской. Москва: РОССПЭН, 2000. С.77. 3. *Бабкіна О.В.* Цит. праця. С. 6. 4. *Політологія: навчальний посібник* / Штанько В.І., Чорна Н.В., Авксентьева Т.Г., Тіхонова Л.А. Київ: ІНКОС, Центр учбової літератури, 2007. С. 13. 5. Там само. С. 76. 6. *Шляхтун П.П.* Політологія: історія та теорія: підручник / П.П. Шляхтун. К.: Центр учбової літератури, 2010. С. 147. 7. Там само. С. 152. 8. Там само. С. 151. 9. *Політологія: тексти лекцій* / Перегуда Є.В.,

Рижко Н.І., Стеценко С.В., Згурська В.Л., Красковська М.П., Оксюковський П.П. Київ: КНУБА, 2009. С. 25. **10.** *Капустіна Н.Б.* Розуміння категорії влади в класичній філософії / Гуманітарний дискурс: політика, управління, влада: колективна монографія / за заг. ред. О.А. Івакіна, І.В. Шамши, Д.В. Яковлева. Одеса: Видавничий дім Гельветика», 2015. С. 20. **11.** *Халінов В. Ф.* Кратология как система наук о власти. Москва: Республика, 1999. С.106. **12.** *Вебер М.* Избранные произведения. Москва: Прогресс, 1990. С. 644-645. **13.** Там само. С. 644-645. **14.** *Рансьер Ж.* Девять тезисов о политике // На краю политического; пер. с франц. Б. М.Скурадова. Москва: Праксис, 2006. С. 193. **15.** *Лефор К.* Цит. работа. С. 29. **16.** *Пролесев С. В.* Метафізика влади: монографія. Київ: Наук. Думка, 2005. С. 251-252. **17.** *Фуко М.* Omnes et Singulatim: к критике политического разума // Интеллектуал и власть: Избранны политически статьи, выступления и интервью. Часть 2; Пер. с франц. И. Окуневой под общей ред. Б. М. Скурадова. Москва: Праксис, 2005. С. 285-309. **18.** *Рансьер Ж.* Несогласие: Политика и философия; пер. с франц. и прим. В. Е. Лапицкого. Санкт-Петербург: Machina, 2013. С. 53. **19.** Там само. С. 53. **20.** Там само. С. 55.

Karaschuk Mykola. Politics as a space of public struggle for power

The article deals with the problem of the correlation of power and politics in the context of the democratic process of our time. It is justified that not everything that happens around the power constitutes the space of politics. Politics is feasible as a public and legitimate competition of free citizens for power. Beyond such an open competitive process, we are dealing with the police as a mode of governing society. The definition of our time as uncertain has become widespread. Under these conditions, devaluation of the permanent outline of social, economic and political life takes place. Proceeding from the fact that the present is characterized by the self-determination of the foundations of the above-mentioned spheres of social life, it becomes apparent that the uncertainty is its attributive characteristic. Within the scope of our research, this means that the basis of politics and power is really not defined in substance. However, uncertainty here does not mean the impossibility of theoretical analysis of these phenomena, but their constant openness for public discussion. In other words, power and politics for the present are not a priori entities, but those that require their justification. Accordingly, the request for a rethinking of the classical definitions of the main spheres of political life is actualized now. As researchers point out, modern social progress requires the development of new ap-

proaches to understanding the nature and content of such a complex category as a politics. The fact is that nowadays the understanding of democracy as a form of management and regulation of joint activity of people is much more problematic. In our opinion, in these conditions, an adequate understanding of politics and power can be realized only in the context of democracy that arises and exists in the conditions of collapse of the guidelines of confidence. It establishes a situation where a person appears to be non-predefined regarding the basics of authority, law or knowledge. A person has to determine the grounds on which their relationships with others are based. Equally, power relations arise as non-predefined relations.

Keywords: political power, politics, democracy, law, citizens.

94(477) :281.96

В. В. ДОБІЖА
О. В. КОЛЕСНИК

ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОСИН ДПУ УСРР ІЗ ПРАВОСЛАВНОЮ ЦЕРКВОЮ НА ПОДІЛЛІ

Розглянуто та проаналізовано ставлення вищого партійного керівництва УСРР на Поділлі до інституту церкви. Доведено, що одним із основних завдань ДПУ було знищення РПЦ як невід'ємного елементу державної структури. Обґрунтовано, що поява і підтримка діяльності частини церковників-обновленців відбувались за сприяння більшовицької влади з метою розколу інституту православ'я. Доведено, що причиною даної політики було прагнення радянського

© ДОБІЖА Василь Валерійович – кандидат політичних наук, доцент кафедри правового регулювання економіки і правознавства Вінницького навчально-наукового інституту економіки Тернопільського національного економічного університету

© КОЛЕСНИК Олександр Володимирович – викладач Вінницького коледжу економіки і підприємництва Тернопільського національного економічного університету